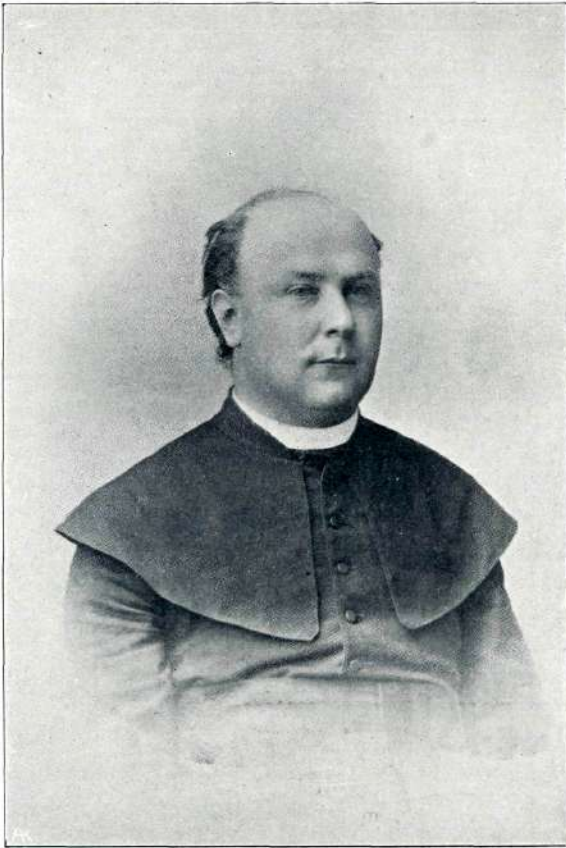

Mnogi naši bralci se še spominjajo, da je bila Bulovčeva listnica najzanimivejši kotiček nekdanjega »Dom in Sveta«. Naš list se blagega pokojnika spominja s toplo hvaležnostjo. Have, anima pia!

Mihael Bulovec.

Vojna in umetnosti.

Vojna ima v umetnosti veliko vlogo. Kakor se zdi, da obstojita vsaj dve tretjini pisane zgodovine človeštva v vojnah in kakor opeva junaško epsko pesništvo iz mladostnih dob ljudstev mitične in zgodovinske boje in vojne, tako je tudi obrazovalna umetnost ustvarila veliko množino umotvorov, ki imajo za predmet boje in vojne.

Če pogledamo v stari vek, v predkrščansko dobo, bi morali izpisati cele oddelke iz umetnostne zgodovine, da bi našteali najvažnejše umetnostne spomenike z bojnimi prizori.

Stari orient nam je ohranil najstarejšo bojno sliko na takozvani steli z jastrebi iz dobe sumerskega kralja Eannatuma.¹ Od takrat ne prenehajo več v babilonski in asirski umetnosti bojni prizori na spomenikih o zmagoslavjih kraljih. Spomnimo se dalje reliefne umetnosti starih Egipčanov na templjih. Tudi tu se proslavljajo kralji, ki so bili zmagoviti v vojnah, s prizori iz teh bojev. Važni so v tem pogledu reliefi iz osemnajste dinastije, iz dobe vladarjev Amenofidov in

¹ Prim. Meißner Dr. Bruno, Grundzüge der babylonisch-assyrischen Plastik. Leipzig, Hinrichs 1915, str. 14 i. d. s. štiri slikami.

Tutmosidov. Po obsegu pa prekašajo imenovane spomenike bojni reliefi iz devetnajste dinastije, Setosa I. in Ramesidov.

Ali se hočemo ozreti na grško umetnost? Če pričnemo s takozvano mikensko dobo, iz katere je zajemalo poznejše epsko homersko pesništvo, najdemo takoj zanimivih zgledov. Ta umetnost si skoro ne more misliti moza, da bi ne bil vojak in ne v boju. Grobni spomeniki predvsem nam o tem dosti jasno govorijo.¹ Tudi plastični okras grškega templja na frizu in na timpanih in v metopah obstoji v bojnih prizorih, vzetih skoro vedno iz grškega mitosa. Boji gigantov z bogovi, Amazonke, Heraklej so v grški plastiki vsakdanje stvari. Grško slikarstvo nam kaže isto sliko. Zajemalo je istotako predmete iz bojev grških herojev. Dokaz nebroj grških vaz. Dočim je bil glavni vir starejše bojne umetnosti mitos in epos, jemlje helenistična doba že pogostejše prizore iz zgodovinskih bojev in vojn, n. pr. Aleksandrove bitke. Dragoceni mozaik iz casa del Fauno v Pompejih, zdaj v muzeju v Neaplju, je pač vsakemu znan.

Končno še rimska umetnost. Proslava zmagovitih cesarjev s slavoloki in drugimi spomeniki je zahtevala bojnih slik. Najobširnejša vojna slika starega veka je pač na Trajanovem stebru v Rimu. Reliefi spiralno zavite proge, ki se v 23 zavojih vije proti vrhu, predstavljajo zmagovite bitke cesarja zoper Dačane; posameznih figur je več ko 2500. Kot poslednji umetniški spomenik z bojnimi prizori naj omenim reliefa na Konstantinovem slavoloku, ki predstavljata Konstantina kot zmagovalca nad Maksencijem (zavzetje Suse in bitka ob Milvijskem mostu).

V krščanski umetnosti, v ožjem pomenu besede, vojna in posvetni boji nimajo pravega mesta. Zanimiva v tem pogledu bi bila posebna študija, kakor jo je dr. A. Baumstark (Hochland XIII., 3., december 1915) glede liturgije objavil v članku »Friede und Krieg in altkirchlicher Liturgie«. Celo najbojevitejše kralje in cesarje srednjega veka so, če izvzamemo viteške turnirje, upodabljali izvečine v ceremonialnih prizorih.

Večjo veljavo so dobile samostojne vojne slike od 15. stoletja dalje. Naša sočasna umetnost, zvesta svojim načelom, ni posebno cenila vojnih slik, zlasti ji niso ugajale slike iz klasicistične umetnostne dobe. Zdaj, v svetovni vojni je drugače. Ni ga skoro večjega umetnostnega časopisa, ki bi ne bil odprl svojih predalov vojnim slikam in spisom v njih. Zdaj izkopljejo iz pozabljenosti enega, zdaj drugega umetnika, enkrat Menzla, drugič Raucha in druge.

Radi tega se mi zdi prav, da »Dom in Svet« pri naša v tem sešitku nekoliko reprodukcij vojnih slik. Jasno je, da te slike niso programatične, niso za to izbrane. Pokažejo naj le splošno nekoliko primerov bojne slikarstva. Rubens (1577—1640) in Velazquez (1599—1660), znanca in prijatelja, v umetnosti pa medseboj neodvisna, naj se nam predstavita kot zastopnika baročne dobe 17. stoletja, druge slike so bliže sedanjosti in razen Goya in Turnerja dela avstrijskih slikarjev.

»Bitka z Amazonkami« (1615) je kaj značilen zgled Rubensove dramske moči. Samo dejanje in gibanje.

¹ Prim. Studniczka Franz, Die griechische Kunst an Kriegergräbern. Leipzig, Teubner 1915.

Silovito bojevanje, vzpenjajoči se konji, trupla ljudi in konj, padajoča in pogrezajoča se v valovih. Pač spominja slika na nekdanjo Tizianovo fresko »Bitka pri Cadore« v doževski palači v Benetkah, ki je ohranjena le v kopiji in v bakrorezu, vendar je Rubens, bi lahko rekli, boljši. Slika je formalno nekaka priprava Rubensa na njegove večje slike poslednje sodbe.

Druga Rubensova slika »Smrt konzula Decija Musa« (krog 1618) spada k ciklu šestere slik iz zgodovine bitke Rimljanov z Latinci ob Vezuvu l. 340. Zgodba je znana (Liv. Hist. L. VIII, 9—10). Prvotno so bile te slike namenjene kot kartoni za preproge, naročeni pri Rubensu od genovskih plemenitašev. Tkalci v Bruslju so pa rabili najbrže resnične kartone, kopije teh slik, ki se nahajajo zdaj v galeriji kneza Liechtensteina na Dunaju. Na naši sliki je zanimiv nerazmotan klopčič rimskih in sovražnih borcev, v sredi pada Decij Mus smrtno zadet s konja.

Velazquezova edina svetnozgodovinska slika »Predaja trdnjave Breda« (krog 1637) je predmetno jasna. Ko se važna trdnjava v Severnem Brabantu l. 1625. ne more več braniti pred oblegajočimi Španci, izroča princ Justin Nassauski ključ trdnjave španskemu vojskovodju Marchese Spinola. Poslednji, ki je stopil s konja, polaga roko na ramo nekoliko sklonjenega princa. Spremostvo vojskovodje kaže pravo špansko grandezzo, dočim so spremljevalci trdnjavskega poveljnika bolj pohlevni videti. Radi množine sulic pri Špancih je dobila slika ime »las lanzas«. Ozadje, pokrajina sega precej visoko, vidi se goreča trdnjava in v osredju krdela vojakov. Na desni ob robu je portretiral Velazquez samega sebe. Slika je barvno kaj krasna, polna dnevna luč, živahne, izvečine žive in mrzle barve.

Oster realizem nam gleda v oči iz Goyeve slike »Murat dá postreliti skupino insurgentov pri Madridu 3. maja 1808«. Slikarjevo celo ime se glasi: Francisco José Goya y Lucientes (1746—1828). Moderni ga zelo cenijo. Res je poln fantazije in silno plodovit. Čudovito izrazit je v portretih, najbolj originalen pa v svojih radirungah. Kuhn¹ sodi o njih: »Temeljni ton je skozinskoz satiričen, prilično proti vsemu in vsakemu, svobodomiseln tudi proti kultu in religiji. Satira je enostranska, pretiravanje vodi do karikature in tendence. Goya ne stremi samo za estetskimi smotri, ampak ima namene, ki leže izven umetnosti; tega ne smemo pozabiti v kljub duhoviti improvizaciji in kulturnozgodovinskemu pomenu.«

»Smrt Nelsonova v bitki pri Trafalgaru na krovu ladje Victory« je značilna za angleškega slikarja Turnerja. William Turner (1775—1851) je slikar luči in zraka, sijaja in gorkote, preporoditelj angleškega slikarstva. Ne mika ga toliko zgodovinski dogodek, kakor barve in luči, ki jih more izraziti. Zato bomo na sliki komaj našli umirajočega admirala, in slika sama brez barv je mrtva.

Jan. Peter Krafft (1780—1816) je bil nazadnje ravnatelj cesarske galerije. Njegovi slikci »Slovo domobranca« in »Vrnitev domobranca« sta bili svojedobno zelo popularni. Z njima je tudi preprostem vojaku dal samostojno mesto v zgodovinskih slikah. Marsikaj je akademičnega formalizma na teh slikah, kakor kaže

¹ Allgemeine Kunstgeschichte, Malerei, str. 885.

naša ilustracija, vendar niso brez aktualnosti in duševnega občutja.

Friderik Henrik F ü g e r (1781—1818), klasicist in akademik, je ustvaril v sliki »Hektorjevo slovo« klasicistično nadahnjeno, podrobno na tekst nanašajočo se ilustracijo k prizoru Iliade VI, 390—502. Hektor se hoče posloviti od svoje žene, preden odide v boj. Sreča jo na poti k skaiškimi vratom. Iz slike nam govore verzi 405—409:

Ἄνδρομάχη δὲ οἱ ἄγχι παρίστατο δακρυχέουσα,
 Ἐν τ᾽ ἄρα οἱ φῶ χεῖρῖ, ἔπος τ᾽ ἔφατ', ἔκ τ' ὀνομάζετ'
 Δαμῖόνε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος, οὐδ' ἔλευσταις
 Παιδὰ τε νηπιάχων, καὶ ἔμ' ἄμμορον, ἢ τάχα χίρην
 Σὲθ' ἔσομαι . . .

Slika Jožefa Führicha (1800—1876) »Vizija konjeniškega boja v oblakih pred razdejanjem Jeruzalema« je v vsem tako jasna, da podrobnosti omenjati ni treba. Poročilo Tacitovo (Hist. V, 13): »Visae per caelum concurrere acies, rutilantia arma« je predmet slike. Na Führicha smemo biti Avstrijci ponosni. Najljubeznivejši romantik je. Zato je zaslužil, da je c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk l. 1912. izdalo obširen, sijajno opremljen življenjepis njegov.¹ Knjiga se bere z velikim užitkom. Kaže, kako harmonično je bil izobražen umetnik Führich, res ideal umetniške izobrazbe. Tudi slovenski slikarji novejšee dobe (mislim dobo bratov Janeza in Jurija Šubica) se imajo Führichu za mnogo zahvaliti.

Slika »Laudon pri Kunersdorfu« od Sigmunda L' Alle m a n d (roj. l. 1840.) izredno dobro karakterizira najboljšega generala Marije Terezije. Ta slika je bila pogosto vzor in vzorec za slične monumentalne portrete vojaškega značaja.

Svetovna vojna je pokazala, kaj je splošna brambna dolžnost. Tako prostovoljno brambno dolžnost nam kaže Defreggerjeva slika »Zadnji poziv«. Tirolec Frančišek D e f r e g g e r (roj. l. 1835.) je za sliko izvršil mnoge podrobne študije po naravi. Zato so v obrazih krasno izraženi tirolski ljudski tipi. Slika kot celota seveda ne vodi v duševne globine, vendar je jasno spričevalo marljive, splošno razumljive in poljudne umetnosti Defreggerjeve.

Jožef Dostal.

Belokranjski pregovori in reki.

V Adlešičih zapisal I. Š.

Ako nebo pade, i zajec ne uide (človeku večkrat ne pomaga ne spretnost, ne zmožnost).

Ki bi bil ja vedež, ne bi bil revež.

Ki je prehiter, dobi po nosu.

Ki ne zna za muko, naj si hižo zida.

Koliko danov po Petrovem kukóvača kukuje, toliko čednov po Miholju ni mraza.

Komu Bog srečo da, mu je vsi svetci ne vzamejo.

Kukóvača ne projde (se ne izseli), dok ne vidi jačmenovega snopa na njivi.

Kukóvača ne projde, dok se z jačmenom grla ne zažuti.

¹ Josef Führich, von Dr. Moriz Dreger. Textband 4°. 17 Bogen mit 45 Illustr. Tafelband 45 × 36 cm, mit 60 Tafeln in Lichtdruck u. Heliogravüre. Wien, Artaria & Co.